

Livikor og trupulleikar í Grønlandi

Ein kanning, sum danska Socialforskningsinstituttet hevur gjørt, vísir, at grundinar til teir sosialu trupulleikarnar í Grønlandi eru í nógvum færum tær somu sum í Vestureuropeisku ídnaðarlondunum. Kanningin er gjørd fyrri at finna út av livikoronum og teimum sosialu trupulleikum í Grønlandi. Grønlandsmálaráðharrastovan heitti í 1970 á »Socialforskningsinstituttet« um kanna spurningin.

Í hálvtrýssunum og trýssunum fór ein stór útbýggjan fram á nógvum økjum. Skúlar, sjúkrahús og fiskiðnaðarverksmiðjur vórðu bygdar, og fiskiflotin útbýgdur. Hendan útbýggingin ekti munandi um sosialu og økonomisku vælferðina hjá fólkinum.

Við vælferðini komu nógvir og stórir trupulleikar — stórt rúsdrekka misbrúk, ein vaksandi kriminalitetur, samstundis sum talið á kynssjúkum vaks øgilt.

Orsøkin til hesar trupulleikarnar, sum eru kendir frá flestu útvíkingarlondunum, koma undir hugtakið »kulturchock«. Trupulleikar, sum koma fram í londum og hjá fólksløgum, ið eru í javnvág, men har knappliga livihátturin verður broyttur. So nógv broytist, at gamlar traditiónir og lógir missa virði, uttan at nakað nýtt verður sett í staðin.

Grønlandsmálaráðið vildi hava sligið fast, um tað var partur av tí forða politikkinum, sum hevði verið við til at bróta niður samfelagið. Og um útbýggingin kundi broytast soleiðis, at trupulleikarnir minkaðu í framtíðini.

Kanningin varð gjørt við einum repræsentativum parti av grønlandska fólkinum. Hon fór fram í Vesturgønlandi — frá Hvarvinum til Diskovikina — har 85% av grønlandska fólkinum býr. 609 persónar luttóku í kappingini. Bert grønlandingar og danskarar, sum í minsta lagi høvdu verið í Grønlandi í 5 ár, luttóku.

Kanningin gjørdist ógvuliga viftfevnandi. Ikki minst tá kanningin eisini ynskti kunneleika til ta kulturellu støðuna hjá teimum spurdu — hvussu tey kundu lagað seg til samfelagið, sum roynt verður at byggja upp í Grønlandi.

Hvussu viftfevnandi kanningin er, vísa teir 20 spurningarnir:

Støddin av húskinum, hvussu húsi er sett saman. Ibúðarviðurskipti. Uppvakstraror. Skúlagongd og útbúgving. Vinnuligt arbeiði, viðurskiptini á arbeidsplassinum. Málkunneleiki og týðningurin fyrri arbeiði vinnuliga. Fíggjarviðurskipti. Grannaviðurskipti. Áskoðan á skúlan. Viðurskipti við egnu børn. Ynskir um stóddina hjá familjuni. Luttøka í sosialum aktivitetum. Kunneleiki og støða til útvarp og bløð. Sosialar Trupulleikar (konfliktir). Trupulleikar í familjuni. Støða til rúsdrekka. Nerva-trupulleikar. Áskoðan á støðuna Danmark — Grønland. Áskoðan á føðislað-kriterið. Fritíðaraktivitetur.

Tá kanningin er so viftfevn-

andi, er torført at fara til botns í analysu av einstøku punktunum.

Men afturimóti er møguleikin til staðar fyrri at vísa á samanheng í grønlandsku tilveruni, ið ikki hava verið kend fyrr. Hetta er tí av størsta týðningi í kanningini.

Úrslit av kanningini

Peningur er vorðin gjaldoyra burturav. Handil við naturálinum kemur næstan ikki fyrri meira.

Hóast hetta siga 48 prosent av teim spurdu, at veiða hevur nógv at siga fyrri húsarhaldið. Inntøkurarnar eru hækkaðar og liggja í fleiri færum ájavnt við inntøkurnar hjá húskjum í Danmark. Men til tað er at siga, at vanligu eru húskini stórra í Grønlandi.

Eitt áhugavert fyribrigdi í úrslitunum í kanningini av inntøku og vinnu er, at tað sær út til, at tað er hend ein sosial-økonomisk differntiering í grønlandska samfelagnum. Ein stórir partur av fólkinum hevur gingið í skúla og fingið eina útbúgving, og við menningini eru komnir nýggir vinnuvegir. Tann bólkurin, ið hevur gjørt nýttu burtur úr hesum, kallast í dag »grønlandska yvirstættin« — 30 prosent av teim spurdu.

Ibúðarviðurskipti

Tey flestu, ið búgva í teimum nýggju ibúðarblokkunum, eru nøgd við ibúðir teirra (72 pst.) Fjáru ónøgd. Afturimóti eru fólk í teimum gomlu, smáu húsum ikki serliga nøgd. Serliga verður klagd um møguleikarnar fyrri hita og isolatión.

18% uppskrivaðir hjá politinum

Talið av sosialum trupulleikum í Grønlandi er rættliga nógv hægri enn í Danmark. Heili 18 pst. av teimum spurdu monnum vóru uppskrivaðir hjá lögregluni. Kortini kunnu vit ikki siga, at flestu grønland-ingarnir hava trupulleikar av sosialum slag. Tí, av teimum spurdu høvdu minni enn 10 pst. trupulleikar av rúsdrekka, kriminalitete ella vóru í peningaligari neyðstøðu. Afturimóti siga heili 20 pst. vera nervaveik.

Fram kemur í kanningini, at hvørki teir veruliga sosialu trupulleikarnir ella dømini upp á tey nervaveiku vísa seg at hava samband við kulturellu støðuna hjá teim spurdu — teirra samband við gamla veiðikulturin, búðstað í barnaárunum ella

luttøka í veiðu á sumrabúð-støðum.

Tí kunnu vit ikki tosa um hugtakið »kultur-chock« í samband við Grønland.

Harafurtimóti er tað týðuligt samband millum inntøku og arbeidsskor. Tað vísir seg sum áðurnevnda yvirstættin hevur fastar trupulleikar, undantið domir upp á magasár.

Eisini vísir kanningin, at tað eru fleiri nervaveikar kvinnur enn menn.

Støðan í Grønlandi er ógvuliga meinlik henni í Danmark. Kanningin er komn til ta niðurstøðu, at upphavið til sosialu trupulleikarnar í Grønlandi finnast ikki í eini serligari kulturkreppu, men at trupulleikarnir fyrri at laga seg eftir umstøðunum fyrst og fremst eru at finna hjá teimum samfelagsbólkum, sum vegna vánaliga skúlagongd og útbúgving hava ringt við at finna sær fast arbeiði og eina hampuliga inntøku.

Mentan og skúli

Donsk mentan hevur havt stóra ávirkan í Grønlandi, t.d. innan fritíðarivir. Av teimum spurdu eru 54 prosent í minsta lagi í einum felagi. Her eru tað aftur yvirstættin, ið ger seg galdandi. Lesnaður er ein týðandi táttur í fritíðini og nógv verður trivið í handarbeiði. Grønlandingar ganga eisini nógv í biograf.

Lesnaður

Tann mesti lesnaðurin eru grønlandsku vikuvísirnar, sum eini 80 pst. av teimum spurdu lesa. 41 pst. lesa dansk vikubløg og heili 27 pst. lesa danskar avísir. Nógv verður lurtað eftir grønlandska útvarpinum, so gjøgnum bløð og útvarp fáa grønlandingar eina góða fatan av, hvat fer fram í samfelagnum, men kortini kann nevast, at 70 pst. eru ónøgd við upplýsingarnar, tey fáa um, hvat fer fram í grønlandsmálaráðnum.

Helvtin av teimum spurdu hava børn í skúlaaldr.

Flestu av teimum ynskja, at børnini longu frá fyrsta klassa læra bæði danskt og grønlandskt. Fólk eru rættliga ónøgd við læruna í grønlandskum (47 pst.), meðan bert heilt fá prosent (8) halda, at børnini læra ov lítið av danskum.

Grønlandingi — dani

Kanningin hevur eisini roynt at funnið fram til spenningin millum danskarar og grønlandarar. 75 pst. av teimum spurdu grønlandingunum halda, at nógv stórv verða sett av danskarum, sum líka so væl kundu verið sett av grønlandingum. 80 pst. av spurdu danskarunum eru samdir í hesum. 40 pst. halda, at grønlandingar eru verri staddir, tá teir fara undir sjálvstøðugt virki enn danir. 58 prosent halda, at danskararnir fáa alt ov høga løn.

Um spenningin siga grønlandingar sjálvir, at danskarar ofta niðurvirða teir, meðan

teir spurdu danskararnir halda, at lønarmunurin ávirkar spenningin nógv.

Niðurstøðan

Kanningin roynir at vísa á, at teir sosialu trupulleikarnir í Grønlandi eru fyrri tað mesta av sama slag sum í Vestureuropeisku ídnaðarlondunum. Mótsetningarnir millum gomlu og nýggju mentanina halda teir ikki hava stórvægis týðning. Afturimóti er farin fram ein sosial og økonomisk differntiering av tí grønlandska fólkinum. Tað finnast ikki so fáir samfelagsbólkar av grønlandingum við góðari útbúgving og góðum arbeidsumstøðum, og hesin bólkurin er eisini nøgdur við livikorini í heila tikið. Heldur ikki hevur hesin bólkurin sosialar trupulleikar av nøkrum slag, sum fyrri tað mesta finnast hjá bólkunum við minni útbúgving, vánaligum arbeiði og minni úrtøku.

Kortini hevur kanningin onga frágreiðing um, hvi sosialir trupulleikar eru fleiri í Grønlandi enn aðrastaðni. Kanningin roynir at vísa á, at tað er ikki nakað galið við tí forða politikkinum, og at politikkurin ikki er

komn í nakað misforhold við endamálið, men haratúrímóti er politikkurin ikki komn nóg langt ávegis.

Tá ið grønlandingar kæra seg um ibúðarviðurskiptini, so kлага teir ikki um nýggju høgðusini, men um tey gomlu timburhúsini. Tá grønlandingar ikki eru støðufastir á arbeidsplassunum, er tað ikki tí, at galið er við grønlandsku psykuni, men heldur tað, at samfelagið ikki hevur skapað nóg støðufest arbeidsplass.

Tá tey ungu hava sosialar trupulleikar, er tað ikki tí, at tey í skúla og undir útbúgving hava lært ov nógv av danskari mentan, so at tey eru vorðin røtleys í grønlandska samfelagnum. Grundirnar eru partvís, tí at arbeidsplassini eru ov fá, partvís tí at tað enn finnast nóg, sum enn ikki hava fingið nóg góða útbúgving (duga ov lítið danskt!) og sum tí ikki kunna finna sær eitt fast starv.

Tað tykist sum at tað eisini í Grønlandi eru útbúgvingar- og arbeidsmøguleikar, sum ávirka avgerandi til, at sosialir trupulleikar koma fram.

(Kelda: Grønlandsposten)

Endamálið er kommunistiskt samfelag í Føroyum

Føroyski kommunistaflokkurin helt fundir seinasta vikuskifti, og har varð henda samtykt gjørd:

1. Føroyska samfelagið hevur higartil verið uttan marxistiska rørslu. Tjódskaparspurningurin og toganin um samband ella sjálvstýri hava rátt í allari politiskari hugsan í Føroyum. Eingin hevur verið, sum hevur kunnað víst á høvudsspurningin, sum er mótsetningurin millum kapital og arbeiði. Politisk teori á visindaligum grundarlagi hevur ikki verið brúkt í føroyskum samfelagsviðurskiptum.
2. Vit hava stovnað Føroya Kommunistiska Flokk til tess at vísa á, hvussu kapitalismen kann avtakast og sosialisma sett í staðin. Kapitalismen er ein ræðulig skipan, sum í sínum imperialistiska formi fremur kúgan og ger kríggj um allan heim. Undir kapitalismuni ræður tann, sum sterkastur er, og tey minni mentu mugu lúta. Har, sum sosialismen ræður, arbeiðir fólk í felagsskapi fyrri friði og sosialari framgongd og byggir eitt nýtt samfelag: eitt kommunistiskt samfelag.
3. Vit venda okkum til allar arbeiðsmenn og fiskimenn, til allar arbeiðandi kvinnur og alt

lønarfólk; vit venda okkum til ungdomin, sum arbeiðsliga og mentunarliga verður sleptur upp á fjall; vit mæla til at fylkjast um Føroya Kommunistiska flokk og hansara politisku skrá, sum er bygd á Marx og Lenin, og sum gevur okkum brøðraligt samband við alt heimsins arbeiðsfólk.

4. Higartil hevur tað eydnast kapitalistunum at seta tey minni mentu upp móti hvørjum øðrum í fleiri altoyðandi bardøgum. Vit vísa á, at tann felags figgindin hjá øllum heimsins fólkinum eru teir, ið kapitalin eiga. Vit mæla til strið móti føroyska kapitalinum, sum gongur erindi fyrri útlandsan kapital. Vit mæla til strið móti NATO, sum er ein kriminell kúganarfyrtøka. Vit mæla til strið móti teirri mentunarligu kúgan, sum ber kapitalismuni uppi. Vápn okkara er upplýsing, og endamálið er kommunistiskt samfelag í Føroyum.

Tórshavn, 29. juni 1975
Føroya Kommunistiski Flokkur
Aðalstjórnin

Ólavsøku-framsýningin

Myndir til listaframsýningina 1975 eiga at verða latnar inn saman við nevni á myndunum og prisi í Listaskálanum 17. juli (kl. 10—12 og 14—17).

Sama stað og somu tíð verða seldar og óseldar myndir útflygjaðar 4. aug.

Felagið tilskilar sær rætt til at velja millum tey innsendu arbeiðini.

Listafelagið